

12

ZABUDOWA
ZABYTKOWA
I TRADYCYJNA

SUCHA BESKIDZKA

Mini przewodniki
po Suchej
Beskidzkiej.

W serii ukazały się:

1
SUCHA
BESKIDZKA
W FIGUŁCE

2
ŚLADAMI
KOMOROWSKICH
PO SUCHEJ
BESKIDZKIEJ

3

ZESPÓŁ
ZAMKOWO-
PARKOWY

4

ZESPÓŁ
KOŚCIELNO-
KLASZTORYNY

5

ŚLADAMI
SŁAWNYCH
SUSZAN

6

MIEJSKI
SZLAK
HISTORYCZNY

7

TRASY
PIESZE

8

SZLAKIEM
KAPLICEK
I KRZYŻY
PRZYDROŻNYCH

9

MIEJSCA PAMIĘCI,
POMNIKI I TABLICE
PAMIĄTKOWE

10

POŁOŻENIE
GEOGRAFICZNE

11

PAŃSTWO
SUSKIE

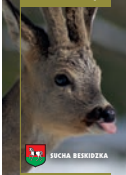
12

ZABUDOWA
ZABYTKOWA
I TRADYCJNA

13

ŚWIAT
ZWIERZĄT

14

ŚWIĄT
ROŚLIN

Fundacja

„Sucha Beskidzka. Zabudowa zabytkowa i tradycyjna”, 12 część serii mini przewodników po Suchej Beskidzkiej, została wydana jako materiał edukacyjny dla dzieci i młodzieży szkolnej w ramach autorskiego projektu Muzeum Miejskiego pt. „Edukacja na szlaku dziedzictwa kulturowego Suchej Beskidzkiej, cz. III”, dofinansowanego przez Fundację PKO Banku Polskiego w Warszawie. Współparca: Miejska Świetlica Profilaktyczna, Oddział PKO Banku Polskiego w Suchej Beskidzkiej.

12

ZABUDOWA ZABYTKOWA I TRADYCYJNA

Kamienna figura Chrystusa na wieży kościoła pod wezwaniem Nawiedzenia Najświętszej Marii Panny w Suchej Beskidzkiej (XIX/XX w.).
Fot. Archiwum MMSB

Burmistrz Miasta
Sucha Beskidzka

Skrzydło zachodnie renesansowego zamku z charakterystyczną wieżą zegarową i fragment skrzydła parterowego. Fot. Adam Wróbel

Sucha Beskidzka, pomimo tego że jest miastem stosunkowo niewielkim, posiada interesującą i różnorodną architekturę. Można tu obejrzeć zarówno przykłady rezydencjonalnego założenia zamkowego, zabytkowy zespół kościelno-klasztorny składający się z odmiennych stylistycznie budowli kościołów z XVII-XX wieku, nieliczne już przykłady małomiasteczkowego budownictwa mieszkalnego (murowanego i drewnianego), interesujące obiekty użyteczności publicznej z różnych okresów, ciekawe obiekty małej architektury (zwłaszcza sakralnej), a także – w osiedlach oddalonych od centrum, rozrzuconych na stokach okolicznych wzniesień i w dolinach spływających z nich potoków – przykłady zanikającej starej zabudowy drewnianej.

Zamek w swoim obecnym kształcie jest budowlą trójskrzydłową, z czterema wieżami oraz prostokątnym niemiarowym dziedzińcem arkadowym, do którego wjazd prowadzi od wschodu (pierwotnie od wschodu dziedzińca ograniczał mur kurtynowy, w który wpisana była brama wjazdowa). Zamek niemal w całości został wzniesiony z kamienia łamanego, a następnie potynkowany. Pomimo zasadniczo późnorenesansowej bryły, jest obiektem niejednorodnym stylistycznie, a w dziejach jego budowy można wyróżnić trzy główne etapy, czytelne do dziś w architekturze całości: budowę dworu obronnego, wzniesionego przez Kaspę Suskiego w 2. poł. XVI wieku (niewykluczone, że na miejscu jakiegoś starszego założenia), renesansową rozbudowę zamku przez Piotra Komorow-

Południowo-wschodnie skrzydło zamku z przyporą kamienną. Fot. Barbara Woźniak

skiego w l. 1608-1614, w wyniku której obiekt otrzymał swój obecny kształt oglądany od strony dziedzińca oraz kolejną rozbudowę przeprowadzoną w l. 1703-1708 przez Annę Konstancję z Lubomirskich Małachowską (z pierwszego małżeństwa – Wielopolską), której efektem jest obecny wygląd południowej elewacji rezydencji.

Skrzydło południowe, kryte dachem dwuspadowym, zakończone jest od strony wschodniej wpisana weń budowlą wspomnianego wyżej XVI-wiecznego dworu obronnego Kaspę Suskiego, która wyraźnie odróżnia się od reszty bryły. Wieńczą ją dwie wieże: północno-wschodnia, stanowiąca integralną część dawnego dworu (pierwotnie znajdował się tu alkierz) oraz południowo-wschodnia, powstała w wyniku rozbudowy rezydencji na początku XVIII wieku. Obie kryją dachy namiotowe, obie posiadają ponad oknami drugiego piętra rząd niewielkich strzelnic kluczowych, obie również dzieli na dwie nierówne części gzyms, przebiegający na granicy I i II piętra. Wieże łączy na wysokości pierwszego piętra balkon z balustradą w stylu tzw. późnej regencji. Charakterystycznym elementem tej części zamku jest jej wysunięcie w stronę dziedzińca, cztery szkarpy oraz umieszczony pomiędzy nimi przy zejściu do piwnic późnogotycki portal zamknięty półkolistą arkadą. Uwagę zwraca także masywna, kamienna obudowa wieży północno-wschodniej od strony wschodniej, będąca zapewne pozostałością XVI-wiecznego muru, który łączył się w tym miejscu z budynkiem dworu. Kamienne obramienia okien i

Widok na południową elewację zamku. Fot. Barbara Woźniak

drzwi tej części rezydencji posiadają renesansowe profile. Wieża północno-wschodnia zwieńczona jest żelazną chorągiewką z logiem zamku wawelskiego i datą „1974” (wówczas Państwowe Zbiory Sztuki na Wawelu przejęły zamek i były jego zarządcą do 1995 roku, kiedy pieczę nad zabytkowym zespołem objął samorząd miasta Sucha Beskidzka), a południowo-wschodnia – chorągiewką z herbem Korczak Branickich i datą „1905” upamiętniającą pożar zamku, który opanował w tym roku rezydencję i jej późniejszą odbudowę.

Półudniowa elewacja zamku (od strony parku) jest trzynastoosiowa. Cechuje ją rytmiczny układ okien, tworzący tak zwane piano nobile (element charakterystyczny dla reprezentacyjnej części rezydencji). W środkowej części parteru znajduje się portal wejściowy, ujęty po bokach kolumnami dźwigającymi belkowanie, które tworzy podstawę balkonu pierwszego piętra, usytuowanego powyżej portalu wejściowego. Okna pierwszego i drugiego piętra zdobią kamienne obramienia. Są stosunkowo nowe (początek XX wieku), pochodzą bowiem z czasów odbudowy po wspomnianym wyżej pożarze.

Charakterystycznymi elementami flankującymi południową fasadę rezydencji od wschodu i zachodu są dwie dwupiętrowe wieże kryte dachami namiotowymi, wzniesione na początku XVIII wieku w ramach rozbudowy zamku przez Annę Konstancję z Lubomirskich Małachowską (z pierwszego małżeństwa – Wielopolską). Fakt ten upamiętnia kartusz z herbem Wielopolskich Starykoń i datą

Widok zamku od strony dziedzińca. Fot. Barbara Woźniak

„1708” umieszczony na wschodniej ścianie wspomnianej już wyżej wieży południowo-wschodniej oraz chorągiewka z herbem Szreniawa bez Krzyża Lubomirskich i inicjałami AMWP (Anna Małachowska Wojewodzina Poznańska), wieńcząca wieżę południowo-zachodnią.

Skrzydło zachodnie jest dwupiętrowe, kryte dachem dwuspadowym, z prostokątną dobudową od zachodu. Przy północno-wschodnim narożniku tego skrzydła wznosi się czwarta zamkowa wieża – zegarowa. Pomieszczenie pierwszego piętra wieży zajmuje kaplica zamkowa. Uwagę zwraca kamienne, dekoracyjne obramienie jej okna. Wiele wskazuje na to, że kamieniarkę kaplicy wykonał Paweł Baudarth, wybitny architekt flamandzki, między innymi jeden z budowniczych zespołu kościoła i klasztoru bernardynów oraz kaplic w Kalwarii Zebrzydowskiej. Na zewnątrz pierwsze i drugie piętro wieży dzieli gzyms gurtowy, a jej wysoki hełm przecina na dwie części ośmioboczny bęben z dwiema tarczami zegarowymi. Na szczycie wieży umieszczony jest – ze względu na przeznaczenie jej najważniejszego wnętrza – krzyż. Obecny kształt wieży i skrzydła zachodniego pochodzi zasadniczo z początku XVII wieku (renesansowa rozbudowa rezydencji przez Piotra Komorowskiego), aczkolwiek fragmenty ich murów są prawdopodobnie pozostałością starszej, XVI-wiecznej budowl, powiązanej zapewne w jakiś sposób z dworem Kaspra Sułskiego, czytelnym w północno-wschodniej części skrzydła południowego.

Elewacja południowa zamku. Widok od strony parku. Fot. Barbara Woźniak

Trzecie, północne skrzydło zamku, jest – w przeciwieństwie do pozostałych dwóch – parterowe, a nakrywa je dach pulpitowy opadający w stronę północną. Skrzydło północne jest nieco dłuższe od linii dziedzińca i dzieli się na dwie części: zachodnią (przy wieży zegarowej) – krótszą, opatrzoną grubymi murami kamiennymi oraz wschodnią – dłuższą, zbudowaną z cegły. Ze względu na otynkowanie całości, obie części pozostają z zewnątrz jednolite wizualnie. Od strony dziedzińca skrzydło to spinają dwie szkarpy.

Swoistą wizytówką zamku jest jego dziedziniec, któremu suska rezydencja zawdzięcza potoczną nazwę „Małego Wawelu”. Rzeczywiście, jego wygląd nawiązuje stylistycznie do renesansowego dziedzińca krakowskiej siedziby królów polskich. Główną ozdobą dziedzińca są krużganki arkadowe przylegające do parteru i pierwszego piętra południowego i zachodniego skrzydła zamku. Arkady parteru wspierają się na czworościennych filarach, zaś arkady piętra – na delikatniejszych kolumnach toskańskich, ustawionych na wmurowanych w parapety galerii postumentach. Przebieg arkad urozmaicają wysunięte przed lico zasadniczej części krużganków loggie, usytuowane w narożniku między skrzydłami: południowym i zachodnim (o szerokości jednego łuku arkady) oraz w narożniku między skrzydłem zachodnim i wieżą zegarową (o szerokości dwóch łuków arkady). W drugiej z nich postumenty kolumn są uwidocznione na zewnątrz i ozdobione wijącym się ornamentem roślinnym i rombami oraz płasko kutym w kamieniu kartuszem z herbem To-

Neogotycka oranżeria w parku zamkowym. Fot. Barbara Woźniak

pór (Anny Płazianki, matki Piotra Komorowskiego, inicjatora i fundatora rozbudowy zamku, podczas której powstały m.in. właśnie krużganki). Inny herb – Starykoń Wielopolskich z datą „1757” – umieszczony jest w kluczu sąsiadującej z loggią arkady. Otwory okienne i drzwiowe na krużgankach zdobione są kamiennymi, renesansowymi portalami.

Do zamku, od jego południowej strony, przylega park. Jego obecny kształt pochodzi z połowy XIX wieku i utrzymany jest w większej części w stylu krajobrazowego parku angielskiego, charakteryzującego się swobodnym rozmieszczeniem drzew, krzewów i prowadzących między nimi alejek. Część parku, położoną bezpośrednio przed południową elewacją rezydencji, zajmują spore połacie trawników. W głębi teren parku przecina sztuczny staw powstały z przekształcenia starszego, barokowego kanału, biegnącego równoległe do elewacji. Jest nad nim przerzucony arkadowy mostek, oprócz którego zachowało się jeszcze w parku kilka innych, mniejszych, przerzuconych ponad kanałami oraz dwa obudowane kamieniem oczka wodne.

Od strony północno-zachodniej park łączy się w naturalny sposób z lasem pokrywającym opadające ponad zamek stoki góry Jasioń. Tuż pod skarpą leśną wznosi się charakterystyczny, ceglany budynek – oranżeria, wzniesiona w latach 60. XIX wieku w stylu angielskiego neogotyku, na miejscu starszego budynku pełniącego podobną funkcję.

Niedaleko oranżerii, bezpośrednio przy murze ograniczającym zespół zamkowo-parkowy od strony zachodniej, wznosi się charakterystyczny,

Budynek Domku Ogrodnika w parku zamkowym, w którym mieści się Dział Etnograficzny Muzeum Miejskiego. Fot. MMSB

wydużony, otynkowany na biało budynek, nakryty wysokim dachem siodłowym, krytym gontem. To tak zwany „Domek Ogrodnika”.

Cały zespół otoczony jest kamiennym murem, w którym znajduje się wnęka z obrazem Matki Bożej z Dzieciątkiem Jezus. Niegdyś w tej wnęce mieściła się drewniana figurka z Chrystusem Frasobliwym. O jej pochodzeniu pisała Zofia Żabianka w przedwojennej Monografii Suchej: (kopia rękopisu w zbiorach MMSB): *Figurka ta według tradycji ma być wskaźnikiem sięgającej tak wysoko wody w czasie powodzi (1782 lub 1783), a także jak podanie mówi – przed tym miejscem Człowiek za krzywoprzysięstwo zginął nagłą śmiercią.*

Kolejnym – obok zespołu zamkowo-parkowego – cennym zabytkowym założeniem na terenie Suchej Beskidzkiej jest **zespół kościelno-klasztorny**. Składa się on z powstałych w 1. poł. XVII wieku: tzw. starego kościoła i budynku klasztornego kanoników regularnych laterańskich oraz trzech zachowanych kaplic przykościelnych, tzw. nowego kościoła z XIX/XX wieku dominującego nad całym zespołem, budynków gospodarczych i kilku obiektów małej architektury. Całość otoczona jest kamiennym murem pochodzącym z okresu powstania zespołu (XVII wieku).

Fundatorem tzw. starego kościoła, klasztoru i kaplic był – podobnie jak renesansowej rozbudowy zamku – Piotr Komorowski, właściciel Suchej w 1. poł. XVII wieku. Kościół, wzniesiony w l. 1613-1614, jest niewielką, orientowaną, jednonawową budowlą murowaną z kamienia łamanego,

Kościół pod wezwaniem Nawiedzenia Najświętszej Marii Panny (1613-1614). Fot. Barbara Woźniak

go, otynkowaną, o bryle utrzymanej w tradycjach późnogotyckich (charakterystyczne oszkarpowanie, rzut poziomy). Posiada węższe od nawy prezbiterium zamknięte ścianą prostą, do którego przylega od południa spięta szkarpami (masywniejszymi od pozostałych) zakrystia, a od północy dobudowana nieco później (w 2. poł. XVII wieku) kaplica Matki Bożej Bolesnej. Nawa, prezbiterium i kaplica są kryte osobnymi dachami dwuspadowymi, a zakrystia dachem trójspadowym. Młodszyymi elementami budowli są: barokowa sygnaturka z 1763 roku wieńcząca dach nawy (świątynia nie posiada wieży) oraz przylegająca od południa do tylnej części nawy murowana przybudówka w kształcie półtundy, mieszcząca schody prowadzące na chór muzyczny. Zachodnią ścianę nawy opina od zewnątrz szkarpa, w której górnej części znajduje się kartusz z herbem fundatora – Korczak wraz z tablicą erekcyjną, na której uwieczniono między innymi dokładne daty rozpoczęcia i końca budowy (29 marca 1613 – 15 czerwca 1614). Niżej mieszczą się wmurowane w ścianę tablice erekcyjne dwóch kaplic przykościelnych, a pomiędzy nimi – epitafium ks. Ignacego Machayskiego, proboszcza parafii w Suchej w l. 1782-1823. Z kolei górną część zewnętrznych ścian prezbiterium zdobi renesansowy fryz sgrafitowy. Do wnętrza prowadzą dwa wejścia ozdobione manierystycznymi portalami: południowe oraz północne (obecnie znajdujące się wewnątrz przewiązki łączącej obie świątynie wchodzące w skład zespołu).

Siedemnastowieczny kościół NNMP wraz z arkadowym przejściem łączącym go z dawnym klasztorem-obecną plebanią. Fot. Adam Wróbel

Tzw. stary kościół łączy się arkadą z budynkiem dawnego klasztoru kanoników laterańskich (pełniącego obecnie funkcję plebanii; kanonicy regularni, sprowadzeni do Suchej przez Piotra Komorowskiego z klasztoru przy kościele pw. Bożego Ciała na Kazimierzu, obecnej dzielnicy Krakowa, opuścili Suchą wskutek kasaty tutejszego domu zakonnego w 1782 roku). Budynek, wzniesiony niedługo po zakończeniu budowy kościoła (ok. 1624 roku), utrzymany jest zasadniczo w duchu renesansowym (o czym świadczą m.in.: jego symetryczny rzut oraz układ i kształt okien), choć jego wysoki, czterospadowy dach odwołuje się jeszcze do tradycji gotyckich. Został wybudowany na planie prostokąta, w oparciu o symetryczny, dwutraktowy rzut. Do wnętrza prowadzi ładny, kamienny portal wejściowy, zdobiony dwiema dekoracyjnymi rozetami.

Budynek klasztorny jest połączony z kościołem półkolistą arkadą, będącą charakterystycznym elementem dla siedzib kanoników regularnych. Zdobią ją cenne renesansowe tafle majolikowe przedstawiające scenę Ukrzyżowania oraz herb Korczak Piotra Komorowskiego. We wnętrzu znajdującej się w przejściu pod arkadą umieszczona jest kamienna figura Chrystusa Upadającego pod Krzyżem ufundowana przez Rocha Chyżewskiego, stojąca pierwotnie przed bramą wejściową na cmentarz przykościelny, który do 1836 roku zajmował teren, na którym obecnie stoi tzw. nowy kościół.

Dawny klasztor kanoników regularnych laterańskich – obecna plebania. Fot. MMSB

Cłaść fundacji Piotra Komorowskiego dopełniało początkowo siedem murowanych kaplic, powstałych równocześnie z budynkiem klasztornym. Największa z nich otrzymała wezwanie Chrystusa Salvatora oraz św.św. Janów: Chrzciiciela i Ewangelisty, a pozostałe były pierwotnie poświęcone radościom Matki Bożej. Do dzisiaj przetrwały trzy kaplice – największa i dwie mniejsze. Ta pierwsza została w 1818 roku nadbudowana o górną, drewnianą kondygnację i pełniła odtąd funkcję dzwonnicy. Starsza, murowana, dolna część, wzniesiona na planie ośmiokąta z pilastrami w narożnikach oraz niewielkim balkonem wspartym na dwóch kolumnach jońskich od strony południowo-zachodniej, przejęła natomiast z czasem rolę kaplicy grobowej członków rodów Wielopolskich i Branickich. Dwie pozostałe zachowane kaplice noszą obecnie wezwania: św. Anny i św. Huberta. Kaplica św. Anny została zbudowana na planie kwadratu ze ściami narożnikami i jest kryta gontowym dachem namiotowym, zaś kaplica św. Huberta stanęła na planie „zwykłego” kwadratu, a wieńczy ją gontowy dach czterospadowy.

Cały zespół został otoczony murem z bramkami i niewielkimi, symbolicznymi „basztami”. Mur ten – choć przekształcony – zachował się do dzisiaj.

Pod koniec XIX wieku na terenie dawnego cmentarza przykościelnego rozpoczęto budowę nowej świątyni, która wzniesiona w l. 1896-1908, stała się odtąd nie tylko głównym elementem zespołu,

Kościół pod wezwaniem Nawiedzenia Najświętszej Marii Panny, tzw. nowy wg projektu Teodora Talowskiego (XIX/XX w.). Fot. MMSB

ale także dominującym punktem w krajobrazie całego centrum miejscowości. Tzw. nowy kościół, ufundowany przez ówczesnego właściciela suskiego zamku Władysława Branickiego i jego matkę, Annę z Hołyńskich Branicką, przy wsparciu mieszkańców Suchej, został zaprojektowany przez znanego polskiego architekta Teodora Talowskiego w charakterystycznym dla niego stylu tzw. malowniczego eklektyzmu, będącego połączeniem różnych tradycji historycznych, w tym przypadku – romanizmu i gotyku. Świątynia została zbudowana na planie krzyża łacińskiego z cegły przy wykorzystaniu kamiennych detali. Składa się z dużej nawy głównej, przecinającego ją transeptu (nawy poprzecznej), zamkniętego trójbocznie (z otwarciem do absydy) prezbiterium, a także ambitu (obejścia prezbiterium) i zamykającej kościół od południa wielobocznej absydy, przylegającej bezpośrednio do prezbiterium i krytej osobnym dachem. Po przeciwnej stronie, na północnym przedłużeniu nawy głównej wznosi się wysoka, 54-metrowa wieża. Jej górną część, bezpośrednio poniżej strzelistego hełmu, zajmuje potężna, 4-metrowa, piaskowcowa figura Ukrzyżowanego, poniżej której, na krawędziach wieży, umieszczono postacie: Matki Bożej, św. Jana Ewangelisty, św. Józefa i św. Anny (lub św. Elżbiety). Rzeźby wykonała firma Jana Cingrosa z Ołomuńca. Niższą część wieży zdobią dwa potężne okna (górne, flankowane dwoma mniejszymi wieżyczkami, i dolne, w formie pięknej, neogotyckiej rozety) oraz główny, neoromański portal wejściowy. Do romanizmu nawiązują także inne detale architektoniczne,

Kaplica-dzwonnica i kaplica Św. Huberta. Fot. Barbara Woźniak

np. podwójnie dzielone okna – biforia, ale już np. strzelistość większości kościelnych okien czy wieży to elementy odwołujące się do gotyku.

Podczas końcowych prac przy budowie tzw. nowego kościoła obie świątynie wchodzące w skład zespołu zostały połączone ceglana przewiązką, do której została od wschodu dobudowana nowa zakrystia, a we wnęce od zachodu umieszczono kamienną figurę Chrystusa Ukrzyżowanego (obecna pochodzi z 1930 roku).

Ponadto na terenie zespołu kościelno-klasztornego znajdują się: drewniany spichlerz i inne, nowsze budynki o charakterze użytkowo-gospodarczym (usytuowane na tyłach budynku poklasztorowego), figura św. Jana Nepomucena z 1779 roku (obok głównej bramy), krzyż odlany w 1852 roku w suskiej hucie, upamiętniający konfederatów barskich, którzy ponieśli śmierć z rąk Moskali w 1771 roku, krzyż misyjny oraz głaz pamiątkowy odsłonięty w 2010 roku dla uczczenia polskich sybiraków, oficerów pomordowanych w Katyniu w 1940 roku i 96 ofiar katastrofy lotniczej w Smoleńsku 10 kwietnia 2010 roku, na czele z prezydentem RP Lechem Kaczyńskim. W skład zespołu wchodzi także dwie inne figury, stojące już poza murem go otaczającym: druga, starsza figura św. Jana Nepomucena z 1759 roku, pierwotnie umieszczona na suskim rynku, usunięta stamtąd przez Niemców podczas II wojny światowej, oraz figura Chrystusa Króla Wszechświata z 1937 roku.

Na terenie Suchej, będącej co najmniej od czterystu lat lokalnym centrum administracyjnym

Budynek Sądu. Fot. Monika Spyрка

i gospodarczym okolicy, a od 1896 roku posiadającej formalne prawa miejskie, zachowało się do dzisiaj kilka interesujących **budowli użyteczności publicznej**, a także będących na przestrzeni lat siedzibą władz administracyjnych i sądowniczych. Wyróżniają się wśród nich dwa podobne stylistycznie, ceglano-brytowe gmachy, o historyzujących, symetrycznych fasadach: budynek przy ul. Mickiewicza 11, wzniesiony w 1905 roku jako siedziba c.k. Sądu Powiatowego i Urzędu Podatkowego (do dzisiaj jest to siedziba Sądu Rejonowego) oraz trzy lata starszy gmach dawnego Magistratu przy ul. Piłsudskiego 23 (obecnie mieszczą się w nim: Biblioteka Suska oraz Prokuratura Rejonowa).

Niemal naprzeciwko pierwszego z nich, przy ul. Mickiewicza 24, stoi starszy, powstały w 2. poł. XIX wieku budynek, będący pierwotnie siedzibą zarządcy suskiej kuźnicy (hut). Ten ładny, parterowy dom o charakterze małomiasteczkowej willi, posiada od frontu piętrowy ryzalit z balkonem z żeliwną balustradą, a jego elewacja cechuje się subtelnymi historyzującymi detalami zdobniczymi. Zasadniczą część budynku i ryzalit kryją oddzielne dachy dwuspadowe. Obok niego, na chodniku przy ulicy, rosną trzy sosny wejmutki.

Charakter murowanej willi małomiasteczkowej posiada także budynek z l. 70. XIX wieku będący niegdyś mieszkaniem urzędników suskiego dworu (m.in. zarządców pańskich lasów), a obecnie pozostający siedzibą Nadleśnictwa Sucha. Położony nieco na płn. od zamku (u. Zamkowa 7) jest

Budynek dawnego Magistratu. Fot. Monika Spyрка

parterowy, wzniesiony na oryginalnym, asymetrycznym planie i posiada bryłę urozmaiconą ryzalitem (od południa) i niską, piętrową wieżyczką (od północy). Umieszczone pomiędzy nimi wejście prowadzi przez ganek wsparty na drewnianych kolumnkach. Ganki i szczyty na dachach są zdobione wycinanymi w desce ornamentami.

Interesującym obiektem jest również budynek suskiej stacji kolejowej, będącej ważnym punktem na trasie tzw. kolei transwersalnej, wielkiej inwestycji władz Austro-Węgier, w wyniku której w l. 80. XIX wieku powstała trasa kolejowa biegnąca w poprzek północnej części Karpat, łącząca Wiedeń z terenami Galicji Wschodniej. Sucha stała się istotną stacją węzłową, tu bowiem do trasy transwersalnej odchodziła boczna linia w stronę Krakowa. Wzniesiony wówczas suski budynek stacyjny stanowi typowy przykład budownictwa kolejowego w Austro-Węgrzech w tamtym okresie. W podobnym stylu utrzymane były także powstałe wówczas budynki mieszkalne dla kolejarzy stojące przy ul. Mickiewicza, ok. 200 m na wsch. od budynku stacji (obecnie już znacznie przebudowane). Obiekty stacyjne powstawały wówczas wg jednolitych projektów opracowanych w biurze przy centrali kolei w Wiedniu. Istniały trzy główne „wzorce” budowy – dla stacji małych, średnich i dużych dworców. Jednopiętrowy budynek stacyjny w Suchej jest przykładem reprezentatywnym dla tej drugiej grupy. Od strony ul. Mickiewicza posiada szeroką, kilkunastoosiową fasadę z asymetrycznie umiej-

Budynek dworca kolejowego. Fot. Monika Spyra

scowionym ryzalitem (uwagę zwracają dekoracyjne obramienia okien parteru), zaś od strony torów przejście przez peron przylegający bezpośrednio do budynku prowadzi pod pulpitowym daszkiem wspartym na żeliwnych kolumnkach.

Spośród innych obiektów pełniących przed laty funkcje publiczne warto zwrócić jeszcze uwagę na kamienicę z końca XIX wieku o historyzującej elewacji przy ul. Piłsudskiego 37, w której niegdyś mieściły się policja i notariat (obecnie własność prywatna) oraz bardzo mocno już przekształconą dawną siedzibę Szkoły Ludowej przy ul. Mickiewicza 7, wzniesioną w l. 1888-1889 na parceli ofiarowanej przez hr. Władysława Branickiego.

Godna uwagi jest zabudowa głównego miejskiego placu – Rynku. Trzeba przy tym zaznaczyć, że nie jest to „klasyczny” rynek w historycznym znaczeniu tego słowa. Sucha uzyskała prawa miejskie – jak o tym była już mowa – dopiero pod koniec XIX wieku, wcześniej nie posiadała typowego dla miast lokowanych w średniowieczu układu ulic z głównym placem – rynkiem. Obecny suski Rynek powstał niejako w sposób naturalny, w miejscu skrzyżowania się traktów komunikacyjnych oraz pomiędzy dwoma najważniejszymi punktami osady, jakimi były zamek i kościół parafialny.

Najcenniejszym obiektem Rynku jest stojąca w jego wschodniej części drewniana karczma „Rzym”. Ta piękna budowla zrębowa z potężnym dachem czterospadowym, krytym gontem, jest od strony placu zdobiona arkadowymi podcie-

Karczma „Rzym”. Fot. Adam Wróbel

niami. Pary bliźniaczych arkad zostały wpisane pomiędzy sześć profilowanych słupów, a każda z tych par dzielona jest dodatkowo dekoracyjnym zwisem, tak zwanym „psem”. Powstała w XVIII wieku – pierwsza wzmianka o istnieniu w tym miejscu karczmy pochodzi z 1719 roku, zaś w 1775 roku figuruje ona w źródłach jako „karczma wjezdna pańska”, a zatem należąca do właścicieli wsi, którymi wówczas byli Wielopolscy. Swój obecny wygląd obiekt zawdzięcza poważnej przebudowie, która miała miejsce w latach sześćdziesiątych XX wieku staraniem dr Hanny Pieńkowskiej, ówczesnego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Krakowie, wg dokumentacji przygotowanej przez krakowskie Pracownie Konserwacji Zabytków. To w wyniku tej przebudowy powstało charakterystyczne, wysokie podmurowanie karczmy, wymieniono wówczas także mocno już zużyte, drewniane ściany obiektu, na nowe, zachowując jednak układ bryły i ukształtowanie wnętrza tego zabytku architektury drewnianej. Do karczmy wiodą główne, okazałe odrzwia, przez które wchodzi się do centralnej, obszernej sieni, a stamtąd do dwóch oddzielnych sal: restauracyjnej i kawiarnianej.

Spośród innych budynków otaczających Rynek na uwagę zasługują zwłaszcza dwie kamienice. Pierwsza z nich zamyka plac od strony północnej. To tzw. Dom Katolicki, kryty łamanym dachem mansardowym, подарowany w 1924 roku przez ówczesną dziedziczkę suskiego zamku Annę z Branickich Tarnowską Towarzystwu Rzymskokatolickich Do-

Dom Katolicki w Ryнку. Fot. Monika Spyryka.

mów Ludowych, a dziś należący do tutejszej parafii. Drugim jest piętrowy budynek na rogu odchodzącej z Ryнку na wschód ul. Piłsudskiego, na którym zwracają uwagę secesyjne dekoracje oraz półkoliste, kute balkony. Inny obiekt, również posiadający oszczędne secesyjne zdobienia, to pochodzący z pocz. XX wieku dom przy ul. Piłsudskiego 51.

Obok obiektów murowanych zachowały się w Suchej także interesujące przykłady małomiasteczkowego budownictwa drewnianego o różnym charakterze. Do najciekawszych należy zespół trzech budynków wzniesionych na przełomie trzeciej i czwartej ćwierci XIX wieku przy głównej ulicy Suchej (obecnie ul. Mickiewicza) na potrzeby urzędników suskiego dworu (tzw. dworki oficjalistów zamkowych). Są to parterowe budowle z bryłami o asymetrycznych rzutach, wysokimi dachami dwuspadowymi i ciekawą ornamentyką, wypełniającą werandy, szczyty i obramienia okienne. Elewacja pierwszej z nich (ul. Mickiewicza 36) jest zaakcentowana piętrowym ryzalitem. W ostatnim okresie zmianie uległa wizualna kompozycja jej najbliższego otoczenia, obiekt znalazł się bowiem na terenie bezpośrednio przylegającym do nowo powstałego centrum handlowego. W drugim z omawianych budynków, usytuowanym 100 m dalej na wschód, przy ul. Mickiewicza 38, a wzniesionej w 1875 roku, o czym świadczy data, umieszczona w szczycie, mieszkał administrator dóbr – Edward Drapella. Dziś mieści się tutaj siedziba Oddziału „Ziemi Babiogórskiej” Polskiego Towarzystwa Turystyczno-

Drewniana willa dworska z 1875 roku. Fot. Monika Spyryka

-Krajoznawczego w Suchej Beskidzkiej, noszącego imię profesora Walerego Goetla, wybitnego polskiego geologa i działacza na rzecz ochrony przyrody, urodzonego w Suchej w 1889 roku (pomnik upamiętniający jego postać stoi przed budynkiem). To – jako całość – najlepiej zachowany obiekt z całej trójki, w przeciwieństwie do ostatniego, bardzo mocno już przekształconego, przez co w zasadzie utracił już swoją zabytkową wartość. Stoi on nieco dalej na zachód, obok stanowisk dworca autobusowego (ul. Mickiewicza 40).

Wśród innych małomiasteczkowych, drewnianych willi z okresu końca XIX i początku XX wieku, które zachowały się w Suchej do dzisiaj, warto zwrócić uwagę m.in. na dom z piętrowym gankiem nieopodal stacji kolejowej (ul. Mickiewicza 68), ładną willę przy ulicy Krzeszowiaków 9 oraz inną, przy ul. Zasyprniczej 10, wg miejscowej tradycji zaprojektowaną przez młodego Stanisława Witkiewicza, późniejszego twórcy słynnego „stylu zakopiańskiego” w architekturze.

Niedaleko tej ostatniej, ponownie przy ul. Mickiewicza (nr 130), znajduje się ciekawy, kamienno-drewniany dom z drewnianą facjatką od frontu, w którym w drugiej i trzeciej dekadzie XIX wieku funkcjonowała karczma. Natomiast na zach. krańcach miasta, niemal na granicy ze Stryszawą, zachował się bardzo interesujący, jeden z najstarszych w Suchej (datowany na drugą połowę XVIII wieku) dom (ul. Role 182). Cechuje się on osiowym, symetrycznym rzutem z prze-

Dawny, tradycyjny dom na Smolikówce. Fot. Barbara Woźniak

lotową sienią, półkoliście zamkniętym głównym wejściem z wrotami klepkowymi i mieczowaniami oraz facjatą z balkonikiem od frontu.

Przypomnijmy raz jeszcze, że Sucha prawa miejskie otrzymała dopiero pod koniec XIX wieku, a choć już wcześniej posiadała charakter niewielkiego miasteczka, stanowiącego gospodarcze i administracyjne centrum okolicy, to dotyczyło to w zasadzie jedynie jej ścisłego centrum, rozlokowanego w okolicy dzisiejszego Rynku i głównego traktu komunikacyjnego biegnącego wzdłuż doliny Stryszawki. W związku z tym w obecnych granicach administracyjnych miasta, zwłaszcza w siedliskach oddalonych od jego centrum, położonych wzdłuż dolin potoków spływających do Stryszawki lub na otaczających je stokach górskich, można jeszcze natrafić także na przykłady typowego dawnego budownictwa wiejskiego (mieszkalnego i gospodarczego) – drewniane chatupy, spichlerzyki, piwniczki itp.

Jak jaskółcze gniazda uczone po szkarpach tutejszych groni i grap przedstawiają się domki gospodarzy, wśród pól zaś przykucnięte chatki wyglądają niby pigwy na zielonej szachownicy przekreślonej polnymi drogami i ścieżkami z postawionymi przy nich kapliczkami, zwane „świętkami”, rzeźbione w drzewie lub w kamieniu i prosto malowane. Większość tych domów ze ścianami nietynkowanymi od zewnątrz, ma szparki między belkami ściennymi fugowane i wybielone bielutkim wapnem, toteż domek taki otoczony sadem, z dalsza wygląda jak pisanka

Chata wiejska na Kamiennym. Fot. Archiwum MMSB

w zielonym koszyku. One też na tle groni ciemnozielonych lasów tak malowniczo wyglądają, że gdyby je z całym swoim tłem przenieść do Tyrolu lub Szwajcarii, to by niejedną tam z piękna wychwalaną miejscowość najzupełniej przyćmiły. Lecz podejźmy bliżej pod chatę. Stare domki budowane są z pachnącego drzewa modrzewiowego, kryte papą lub gontami z rynnami drewnianymi własnego wyrobu. Ściany domu obłożone są porąbanym drewnem do palenia aż pod dach z pozostawionym miejscem dla okna. Na podwórku stoją zaś proste narzędzia gospodarcze, z rynny doprowadza się wodę drewnianymi rurami do beczek lub „brusków”, służących do ostrzenia narzędzi. Obok stoi „dziadek” z ruchomą drewnianą głową, jest to przyrząd do przytrzymywania drągów przy oczyszczaniu ich z kory „ośnikiem”, pokrewnym przyrządem są „krosna” podtrzymujące drzewa przy rżnięciu piłą. Pod drewnianą szopą mają pomieszczenie narzędzia do uprawy roli, jak: wozy, pługi, brony, taczki itp. W sieni, w kącie jest młynek kamienny, na którym miele się zboże na placki lub zacierkę zwaną też „kulasa”.

Zwykłe w sadzie ma miejsce studnia z wodą źródlaną, bardzo cenioną wśród letników, zwłaszcza przy herbacie. Z dala od domu spotkać można „wędzarnię”, służącą jak nazwa mówi do wędzenia mięsa lub owoców na zimę. Jak opisałem, technika życia wiejskiego nie szuka skomplikowanych przyrządów, zadawała się tymi, co sam gospodarz wymyślił i zrobił. Przysłowie: „potrzeba uczy rozumu” ma tu najlepsze zastosowanie. Taki

Dawna tradycyjna zabudowa przy ul. Podgórskiej – obecnie Piłsudskiego.
Fotografia archiwalna ze zbiorów MMSB

obraz tradycyjnej suskiej zagrody przedstawił A. Kawecki w pracy pt. „Podgórskie uzdrowisko Sucha”. Monografia, 1939 roku.

Specyfikę wiejskiego budownictwa Suchej i okolicy tak również scharakteryzowała etnograf Urszula Janicka-Krzywdą:

„Najstarszym typem budynku mieszkalnego w tym rejonie była jednoizbowa chata - szalas, gdzie pod wspólnym dachem zamieszkiwali ludzie i zwierzęta.

Kolejny etap stanowił budynek podzielony przelotową sienią, tzw. boiskiem na dwie części: gospodarczą i mieszkalną. Część mieszkalna składała się najczęściej z dymnej izby i tzw. komory, pełniące funkcję spiżarni, magazynu i składu narzędzi gospodarskich. W izbie główne miejsce zajmował dymny piec. Ogień palono na nalepie. Dym wydostał się przez otwór w powale na strych. Podłogę stanowiło klepisko z ubitej gliny. Tu koncentrowało się całe życie rodziny chłopskiej: wykonywano codzienne prace gospodarskie, przygotowywano posiłek itp. Nierzadko zimą przechowywano tu chronione przed zimnem zwierzęta, np. cielęta, a we wnęce pod piecem mieszkał drób i króliki. Kąt izby, gdzie znajdowało się łóżko gospodarzy, święte obrazy i stół często miał podłogę-pomost z desek i stanowił reprezentacyjny fragment pomieszczenia. Z tej jednoizbowej części mieszkalnej wykształciło się następnie wewnątrz podzielone na dwie odrębne izby – czarną czyli kuchnię i białą o odświętnym charakterze. Także i tu komora nadal pełniła funkcję magazynu i spiżarni.

Dawna tradycyjna zabudowa przy ul. Kościelnej.
Fotografia archiwalna ze zbiorów MMSB

Kolejnym etapem w rozwoju tutejszego budownictwa była zagroda wielobudynkowa, gdzie dom mieszkalny stał osobno, najwyżej połączony krytym przejściem (daszkiem) ze stajnią. Budynki mieszkalne jak i gospodarcze wznoszono z drewnianych bali. Dachy kryto gontem.”

Jednym z typowych elementów krajobrazu Suchej Beskidzkiej, podobnie jak wielu innych beskidzkich miejscowości, są liczne, urozmaicone przykłady małej architektury sakralnej – kapliczki i krzyże – rozsiane po całym obszarze miasta. Są to obiekty bardzo różnorodne – zarówno pod względem konstrukcji, rozmiaru, jak i wartości artystycznej. Napotkamy tu zarówno wyróżniające się rozmiarami kapliczki domkowe, jak i bardzo liczne mniejsze kapliczki (kolumnowe, słupowe i szafkowe), stojące przy skrzyżowaniach, drogach i drózkach, ale często także zagubione wśród pól i łąk. Wśród licznych krzyży przydrożnych, na szczególną uwagę zasługują charakterystyczne dla Suchej żeliwne krucyfiksy, w przeważającej części odlane w XIX wieku w działających tu wówczas kuźnicach (hutach).

Nie sposób w tym miejscu choćby wymienić wszystkich tego rodzaju obiektów, wypada jednak wspomnieć przynajmniej o najstarszych i najbardziej charakterystycznych z nich.

Wlesie nieopodal pld.-wsch. wierzchołka góry Jasień (521 m n.p.m.) wznoszącej się ponad suskim parkiem zamkowym stoi spora kaplica, zwana „konfederacką”. Została ona wystawiona krótko po upadku konfederacji barskiej (1768-

Kaplica konfederacka na górze Jasień. Fot. Monika Spyka

1772), prawdopodobnie około 1773 roku, wedle tradycji przez samych konfederatów, dla upamiętnienia ich towarzyszy, którzy zginęli w walkach z wojskami rosyjskimi pod dowództwem generała Suworowa, jakie toczyły się w tym rejonie w 1771 roku. Kaplica jest murowana z kamienia łamanego, z wieżyczką, zwieńczoną drewnianą sygnaturką z baniastym hełmem. Obok znajdują się symboliczne mogiły konfederatów. Od momentu powstania miejsce to stało się symbolem wolnej, niepodległej Polski. W okresie PRL przy kapliczce często odprawiano patriotyczne nabożeństwa, także dzisiaj mieszkańcy Suchej licznie gromadzą się tu przy okazji mszy świętych za Ojczyznę, odprawianych w dni świąt narodowych i kościelnych.

Do znacznie mniejszych już kapliczek domkowych znajdujących się na terenie miasta należą:

- kapliczka w lesie ponad zabudowaniami przysiółka Dulskówka na Błądźonce, wzniesiona z kamienia łamanego prawdopodobnie w XVIII, może nawet w XVII wieku, z figurą Matki Bożej z Dzieciątkiem o cechach barokowych wewnątrz;
- kapliczka przy drodze przebiegającej przez os. Zasypnica, wzniesiona w I. 80. XVIII wieku, z figurą Chrystusa „Ecce Homo” umieszczoną w kamiennym ołtarzyku wewnątrz;
- kapliczka z 1863 roku na terenie os. Śpiwle.

Kapliczka domkowa na Zasypnicy. Fot. archiwum MMSB

Wśród pozostałych kapliczek do najciekawszych należy archaiczna kapliczka kolumnowa z 1743 roku na terenie os. Błądźonka, z wykutą na cokole Chustą Św. Weroniki i zwieńczona otwartą z trzech stron latarnią, w której umieszczona jest mała figurka Chrystusa Frasobliwego. Natomiast na płn. krańcach miasta, nieopodal granicy z Zembrzycami, na terenie posesji przy ul. Wadowickiej 6, stoi kapliczka z figurą św. Antoniego z 1728 roku. Tu także od frontu na cokole, znajduje się (słabo już widoczne) płaskorzeźbione przedstawienie Chusty Św. Weroniki. Ten motyw, podobnie jak datowanie kapliczki i rodzaj postumentu, na którym umieszczono figurę (kolumna toskańska), pozwalają domniemywać, że pierwotnie była to także kapliczka kolumnowa z latarnią, podobna do tej na Błądźonce.

We wsch. części miasta, przy drodze krajowej nr 28, tuż za mostem na Skawie, stoi kapliczka wnękowa „O szczęśliwy przejazd” z pocz. XVIII wieku. Została zbudowana obok nieistniejącej już dzisiaj karczmy stojącej przy przeprawie przez Skawę, wzdłuż której prowadziła wówczas granica między Suchą a Makowem, a zarazem pomiędzy prywatnym dominium Wielopolskich (państwo suskie) a dobrami królewskimi wchodzącymi w skład starostwa lanckorońskiego. Miejsce to, zwane „Na Zbóju”, cieszyło się złą sławą – miały tu miejsce częste napady rabunkowe. Nieprzypadkowo kapliczkę wystawiono właśnie tu, w intencji podróżujących – stąd jej tradycyjna nazwa.

Figura kamienna przy ul. Role przedstawiająca Trójcę Świętą tzw. Tron Łaski. Fot. Instytut Historii Sztuki UJ

Figura kamienna z przedstawieniem Jana Chrzciciela na Rolach. Fot. Instytut Historii Sztuki UJ

Z kolei przed domem przy ul. Mickiewicza 59, w miejscu zwanym Wydarte, stoi spora, dwukondygnacyjna kapliczka wnekowa, prawdopodobnie z 1. poł. XIX wieku. Niektóre przekazy mówią, że kapliczkę ufundował Tomasz Szlagura, zamkowy kowal, wraz z żoną Anną. Szlagura ponoć uratował suski zamek przed pożarem, za co otrzymał parcelę, na której później zbudował dom, a obok niego – kapliczkę.

Bardzo ciekawą grupę kapliczek słupowych można obejrzeć w zach. części miasta, przy ul. Role, po jej płd. stronie. Są to: kapliczka z figurą św. Antoniego z 1918 roku, bardzo ciekawa i oryginalna kapliczka z figurą Trójcy Świętej, prawdopodobnie z przełomu XVIII i XIX wieku, przykład ludowego baroku (figura przedstawia Trójcę Świętą w typie tzw. „Tronu Łaski” - głównym elementem kompozycji jest Bóg Ojciec w papieskiej tiarze na głowie podtrzymujący krzyż z przybitym doń Chrystusem, którego nogi przesłania z kolei otoczona aureolą Gołębicą - symbol Ducha Świętego), kapliczka z figurą św. Jana Chrzciciela z l. 60. XIX wieku oraz XIX-wieczna kapliczka z figurą Chrystusa Nazareńskiego, stojąca obok opisanego wyżej małomiasteczkowego domu nieopodal granicy Suchej Beskidzkiej i Stryśzawy (ul. Role 182). Inną kapliczkę z figurą Chrystusa Nazareńskiego (ufundowaną w 1869 roku) można obejrzeć przy ul. 3 Maja, a przy ul. Armii Krajowej oraz w rejonie siedliska Kasprzycówka - dwie kapliczki z figurami Matki Bożej z Dzieciątkiem (pierwszą wystawiono w 1893 roku, druga

Cmentarz parafialny w Suchej. Nagrobek rodziny Gawlików. Fot. Maciej Hojda

- prawdopodobnie także w XIX wieku). Wreszcie przy ul. Piłsudskiego stoi ładna późnobarokowa kapliczka z figurą św. Wawrzyńca z 1838 roku.

Wspomniane wyżej żeliwne krucyfiksy przydrożne można obejrzeć m.in. na terenie os. Kamienne (dwa - datowane na 1887 i 1911 rok), przy głównej ulicy biegnącej przez os. Zasypanica oraz przy ul. Mickiewicza. Są one utrzymane w jednolitej konwencji stylistycznej. Przy ul. Role uwagę zwraca krucyfiks nieco odmienny stylistycznie, o wyraźnych cechach neogotyckich, natomiast we wsch. części miasta, w niewielkim zagajniku w miejscu zwanym „Pod Modrzewiami”, stoi inny żeliwny krucyfiks, posadowiony na kamiennej kolumnie. Został on wzniesiony w 1863 roku przez ówczesnego proboszcza suskiej parafii, ks. Franciszka Ksawerego Pniewko-Ciesielskiego, być może dla upamiętnienia ofiar powstania styczniowego. Ks. F.K. Pniewko-Ciesielski był także inicjatorem wystawienia innego krzyża, który został ustawiony w 1865 roku na suskim cmentarzu parafialnym, na osi głównej alei, dla upamiętnienia piętnastej rocznicy powrotu papieża Piusa IX do swojej rzymskiej siedziby, którą musiał opuścić w 1849 roku w związku z wydarzeniami Wiosny Ludów.

Sam cmentarz jest także miejscem bardzo ciekawym i skupiskiem wielu cennych obiektów architektury sepulkralnej. Obok wielu innych żeliwnych krzyży z suskich hut, znajdują się tu liczne stare, także XIX-wieczne nagrobki, wśród których uwagę zwraca zwłaszcza grobowiec ro-

Karczma „Rzym”. Lata 50. te XX w. Fot. Archiwum MMSB

dziny Gawlików (w centralnej części nekropolii). Główna aleja prowadzi w kierunku centralnie usytuowanej ceglanej kaplicy cmentarnej z 1888 roku ufundowanej przez parafiankę Wiktorię Kośmider, a zaprojektowanej przez Józefa Rączkę, nauczyciela miejscowej szkoły.

Pomimo licznych i zróżnicowanych obiektów zabytkowych obecnie na terenie Suchej Beskidzkiej dominuje oczywiście architektura współczesna, o cechach funkcjonalnych i użytkowych (blokowe osiedla mieszkaniowe, siedziby urzędów, kompleksy szkolne, centra handlowe, firmowe hale produkcyjne, dominujący nad wsch. częścią miasta kompleks szpitala itp.). Temu tematowi poświęcimy jednak osobne opracowanie.

Przed chatą wiejską na Sumerówce, 1939 r. Fot. Archiwum MMSB

Nieistniejący już dzisiaj dom przy ul. Podgórskiej – obecnie Piłsudskiego. Fot. Archiwum MMSB

Dawna, tradycyjna zabudowa drewniana przy ul. Kościelnej. Fot. Archiwum MMSB

Literatura:

Krasnowolski B., *Zabytki i wartości kulturowe*, w: Sucha Beskidzka, Kraków 1998.

Woźniak B., Leśniakiewicz M., *W cieniu Babiej Góry*, Kraków 2007

tekst U. Janickiej-Krzywdy dotyczący regionalnego budownictwa w Suchej Beskidzkiej i okolicy (zbiory Muzeum Miejskiego Suchej Beskidzkiej)

Kawecki A. *Podgórskie uzdrowisko Sucha*, 1939 (rękopis w zbiorach MMSB).

Żabianka Z. *Sucha. Walory przyrodnicze i krajobrazowe*, 1938 (rękopis w zbiorach MMSB).

Tekst: Marcin Leśniakiewicz, Barbara Woźniak

Redakcja i koncepcja serii: Barbara Woźniak, Monika Spyrka

Opracowanie graficzne: Maciej Hojda

Wydawca:

muzeum
miejskie
Suchej Beskidzkiej

Muzeum Miejskie Suchej Beskidzkiej
ul. Zamkowa 1, 34-200 Sucha Beskidzka
www.muzeum.sucha-beskidzka.pl
e-mail: muzeum@sucha-beskidzka.pl
tel./fax 33 874 26 05

Zwiedzanie:

Od 1 maja do 31 października
wtorek-sobota: 8:00-16:00, niedziela: 9:00-17:00,
w poniedziałek nieczynne.

W tych samych godzinach udostępniony do zwiedzania
jest Dział Etnograficzny „Domek Ogrodnika”.

Od 1 listopada do 30 kwietnia:

wtorek-sobota: 8:00-16:00, w niedzielę i poniedziałek nieczynne.

Uwaga! Ostatni zwiedzający mogą wejść na teren muzeum
pół godziny przed jego zamknięciem.

Dział Informacji, Edukacji i Promocji: Punkt Informacji Turystycznej:

tel. 33 874 26 05 wew. 21

it@sucha-beskidzka.pl, rezerwacje@sucha-beskidzka.pl

ISBN 978-83-65159-06-9 ISBN 978-83-65159-02-1 (cała seria)

Na okładce: Kościół pod wezwaniem Nawiedzenia Najświętszej Marii Panny w Suchej Beskidzkiej, tzw. „nowy”, projektu Teodora Talowskiego (XIX/XX w.). Widok na absydę. Fot. MMSB

Z tyłu: Kapitel kolumny z architrawem w stylu jońskim. Element architektoniczny z kaplicy dzwonnicy (XVII w.) mieszczącej się na terenie zespołu kościelno-klasztornego w Suchej Beskidzkiej. Fot. Barbara Woźniak

muzeum
miejskie
Suchej Beskidzkiej

Muzeum Miejskie Suchej Beskidzkiej prezentuje wystawy:

1. Sądownictwo w państwie suskim oraz dawne narzędzia tortur i kar w okresie XVI–XVIII w.
2. Fundacje Komorowskich i ich wpływ na rozwój Suchej: 1608-1630
3. Sucha Beskidzka. Miasto wielu wymiarów.
Historia zapisana w obrazie: 1846-2015
4. Malarstwo nowożytne z kolekcji habsburskiej: XVII-XX w.
oraz ekspozycję regionalną w Dziale Etnograficznym mieszczącym się
w tzw. Domku Ogrodnika, obrazującą tradycyjną kulturę ludową
mieszkańców Ziemi Suskiej.

Zapraszamy dzieci i młodzież szkolną do wzięcia udziału
w lekcjach muzealnych i wykładach. Oferta na stronie

www.muzeum.sucha-beskidzka.pl w zakładce: Edukacja